

ЕКОНОМІКА, МЕНЕДЖМЕНТ ТА ЕКОЛОГІЯ

УДК 631.1

О. О. Мороз, к. е. н., доц.

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ АГРАРНОГО РИНКУ УКРАЇНИ У XXI СТОЛІТТІ

Вступ

Становлення сучасної цивілізації та таких її невід'ємних інститутів як ринок та аграрний ринок зокрема відбуваються під активною дією цілого ряду суспільних явищ, які все більше мають універсальний характер для всього світу. Можна стверджувати, що всі останні аграрні реформи на терені України відбувалися під дією та визначальним впливом процесу глобалізації.

Аналітична частина

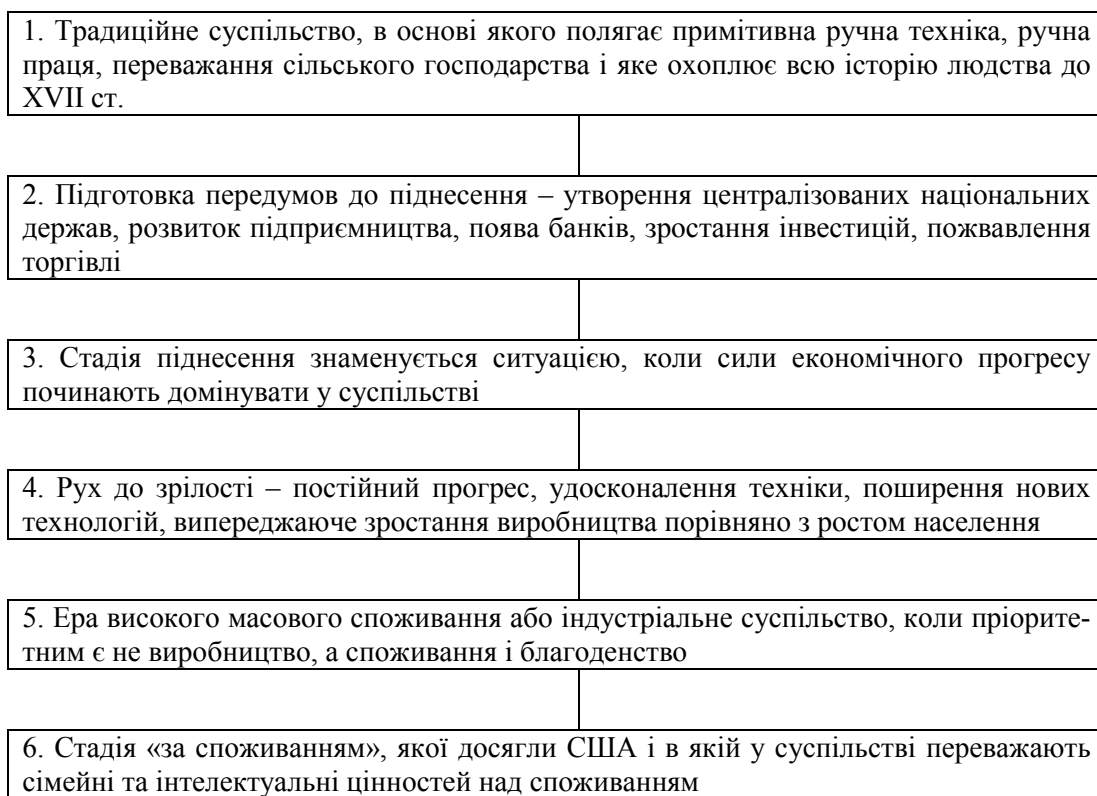
Економіка України в минулому і в даний час знаходиться у зоні інтерференції двох діалектичних трансформаційних процесів. Перший з них обумовлений мотиваціями створення національного ринку, у т. ч. аграрного, який би дозволив вирішити цілий ряд внутрішньоекономічних і соціальних проблем, зокрема, питання продовольчої безпеки країни та цілий ряд інших, що є абсолютно логічними в умовах суверенітету окремої країни. Друге явище – це процес посилення інтеграційних процесів у світі. Це відповідає довгостроковим інтересам України, оскільки загальна мета всіх останніх реформ в країні – інтеграція до основного русла цивілізації, світової системи економічних, соціальних і культурних зв'язків. При цьому сучасний ринок має специфіку перехідного процесу універсального характеру. Йдеться про перехід світової економіки до індустріальної і постіндустріальної фази розвитку, що обумовлює відповідні глобальні соціально-економічні зміни. До основних факторів цього перехідного процесу, що впливають на ринок як на економічне середовище функціонування сучасного суспільства, можна віднести такі.

Фактор впливу країн постіндустріальної епохи розвитку

Фундаментальною тенденцією сучасного світу слід вважати рух окремих країн та їх асоціацій, які досягли різного рівня соціально-економічного розвитку і прогресу, до постіндустріального етапу розвитку цивілізації. Для України, розвиток якої з початку 90-х рр. XX ст. знаменувався намаганням досягти адекватного рівня інтеграції, характер подальшої еволюції об'єктивно визначатиметься тим, наскільки будуть досягнутими найхарактерніші ознаки розвинутого суспільства. Для вітчизняного сільського господарства це означає безпрецедентний, революційний скачок в усіх сферах соціально-політичного та економічного життя, проте водночас вимагає орієнтації на досягнуті критерії розвитку аграрної сфери постіндустріальних країн.

Виходячи з вищепредставленої концепції розвитку, стратегія еволюції сільського господарства України повинна будуватися на загальній теорії постіндустріального суспільства. Основи останнього були розроблені, зокрема, у другій половині XX ст. такими вченими як П. Дракер, У. Ростоу, Ж. Еллюль, Р. Арон, Д. Гелбрейт, Д. Белл, Д. Тоффлер, Г. Кан, Р. Дарендорф, Р. Ліхтхейм, Е. Боулдінг, А. Етціоні та інші. Незважаючи на відмінність поглядів на окремі аспекти постіндустріалізму, можна стверджувати про загальний характер парадигмальних його ознак. Останні можуть бути об'єднаними висновком Ст. Котгрова про те, що «... технологічний детермінізм, ... технологія є джерелом руху сучасних соціальних систем» [1].

Так, за У. Ростоу [2], шість стадій економічного зростання людства знаменували поетапний перехід в напрямку постійного вдосконалення техніки, технологій, виробництва, матеріального достатку суспільства (рисунок). Р. Арон характеризував індустріальне суспільство як таке, в якому найпоширенішими формами виробництва є велика промисловість, технологічний поділ праці, нагромадження капіталу, концентрація робітників [3]. Ж. Еллюль вважав, що технологічне суспільство є характерним передусім з позицій того, що всі сфери людського життя охоплюються технікою та її розвитком. При цьому така ситуація закономірно обумовлює перехід від індивідуального підприємництва до «економіки корпорацій», від ліберальної економіки до державно регульованої та від ринкової до планової економіки [4]. Г. Кан [5—6] за ознаку постіндустріального суспільства обрав рівень доходу на душу населення, здійснюючи диференціацію таким чином: 1) передіндустріальне — 50...100 доларів; 2) перехідне — 200...600 доларів; 3) індустріальне — 800-1500 доларів; 4) масового споживання — 1500...4000 доларів; 5) постіндустріальне — 4000...20000 доларів. З. Бжезинський [7] конструював економічну систему «технотронного» суспільства за ознакою зосередження в ньому нових галузей виробництва, засобів масової інформації та сфери науки, коли має місце переважання сфери послуг, розвиток індивідуальних здібностей людини, доступність освіти, ліквідація персоналізації економічної влади, заміна мотиву особистого збагачення на «моральний імператив використання науки в інтересах людини».



Стадії економічного зростання суспільства за У. Ростоу

Д. Тоффлер [8—9], описуючи «суперіндустріальну революцію» нового суспільства, стверджував, що індустріальна вісь є лише загальним орієнтиром суспільного прогресу, а основний наголос зміщується в бік необхідності моральної переоцінки цінностей. Еволюція суспільства, за Д. Тоффлером, передбачає логічну зміну «хвиль перемін», першою з яких є аграрна хвиля цивілізації, другою – індустріальна цивілізація, третьою хвилею – хвиля комп'ютеризації, комунікацій і утвердження суперіндустріалізму, коли інформаційне суспільство стає гетерогенним саме з огляду на обмін інформації на якісно новому рівні та в якому посиляться роль моральних цінностей. Це дає підстави назвати нове суспільство «цілісною гуманною цивілізацією», в якому культурний

фактор є рушійною силою інших перемін. Акцентуація даного автора на гетерогенності постіндустріального суспільства дає можливість провести аналогії з концепцією соціального плюралізму В. Зомбарта [3], згідно з якою нове суспільство представлятиме собою конгломерат як старих, так і нових форм господарювання, або ефект багатокладності економіки.

На думку Д. Гелбрейта [10], ознаки «нового індустріального суспільства» полягають передусім у саморозвитку технічного прогресу, який разом з організацією визначає економічну форму суспільства. При цьому основою такого суспільства є перш за все індустріальна система, яка, в свою чергу, характеризується високорозвинутою технікою, пануванням корпорацій у визначальних сферах економіки, необхідністю великих капіталовкладень, ускладненням умов і зростанням часу на виконання завдань, що постають перед виробництвом у зв'язку зі збільшенням ролі наукових досліджень, підвищенням вимог до кваліфікації працівників і керівників, потребою у ліквідації ризику для великих корпорацій, що потребує планування. Принципово новою є і роль держави, функції якої полягають у тому, що вона бере на себе частку витрат для забезпечення технічного прогресу і зменшення ризику підприємств.

Ідея (концепція) постіндустріального суспільства як принцип еволюційного підходу до історичного розвитку і технологічного детермінізму була у найбільш систематизованому і повному вигляді обґрунтована у 1973 р. Д. Беллом в праці «Настання постіндустріального суспільства» [11]. В даному разі, за цілого ряду нових принципових положень сучасного розвинутого суспільства, чітко формулюється термін постіндустріального суспільства, який в працях інших авторів має різну інтерпретацію. В цілому ж, на думку Д. Белла, перехід від індустріального до постіндустріального суспільства зумовлюється вже не стільки матеріальними факторами, скільки еволюцією або ж появою нових соціальних інститутів. При цьому розвиток капіталістичного суспільства здійснюється за кількома осьовими лініями, які визначають його економічну, політичну, культурну еволюцію. Залежно від вибору осі, історію суспільства можна розглядати як за еволюцією форм власності, так і його політичної організації або культурних цінностей. Сам Д. Белл вважав домінують вісь навколо виробництва і типу використовуваних знань, що, в свою чергу, означало перехід від виробництва товарів до виробництва послуг, переважання серед працівників класу професійних фахівців і техніків, ситуацію, коли провідна роль належить теоретичним знанням як основи нововведень в економіці, політиці і соціальній структурі суспільства, а також орієнтацію в майбутньому на методи контролю, оцінку можливих напрямів розвитку технологій та прийняття рішень на засадах нової інтелектуальної технології. При цьому беззаперечним вважалося те, що центральною ознакою постіндустріального суспільства є панування науки і наукових знань.

Фактор соціалізації ринкової економіки

Цей фактор обумовлений соціальною сутністю ринкової економіки, її інституціональним змістом, вплив якого зростає з розвитком країн в епоху постіндустріального суспільства. Сучасні ринкові моделі економіки створювались переважно еволюційним шляхом як результат стихійного саморозвитку системи. Соціалізація не належить до іманентних властивостей ринкової економіки. Вона привнесена свідомо і передусім інститутом держави, яка керувалася необхідністю забезпечення соціальної стабільності у суспільстві. Деякими дослідниками стверджується, що причинами соціального вирівнювання є, зокрема, те, що у цивілізованій ринковій економіці формується суспільна ринкова свідомість, за якою самостійні суб'єкти економіки мають протилежні інтереси, проте водночас суттєво залежать один від одного, тому можуть реалізовуватися тільки в результаті суспільного задоволення потреб. Іншим є те, що за насиченості ринку товарами і жорсткої конкуренції товаровиробники зацікавлені у високих доходах всіх споживачів [12—13].

Інституційний характер [14] сучасного постіндустріального суспільства впливає із самої концепції еволюціонізму Т. Веблена [15], згідно з якою ідея суперечності еволюційного розвитку реа-

лізується в процесі розвитку суспільства, коли традиційні інститути вступають у суперечність з новими умовами життя, з новим суспільним середовищем, набуваючи статус консервативного фактора, що перешкоджає суспільному розвитку. Подібні, аналогічні за своїм змістом процеси, в даний час набули широкого поширення в аграрному секторі України, коли аграрні реформи зустрічають серйозну протидію з боку значної частини селян. Останнє дає підстави розглядати такий опір з суб'єктивно-психологічних позицій [16], що притаманні людині як психологічна протидія стимулам до дій (протидія ризику, зміни власника, оренда землі та інші аспекти).

Характерні особливості сучасного суспільства можуть бути безпосередньо інтерпретованими з огляду на ключові завдання аграрних реформ в Україні, ефективність (успіх) яких логічно залежить від адекватності до основних суспільно-економічних тенденцій глобального характеру. З цієї точки зору особливе значення має практичне підтвердження або можливість цілеспрямованого поширення на вітчизняному полі ефекту соціального зростання згідно до теорії дифузії власності або демократизації капіталу, авторами якої стали П. Дракер та інші [17—18], теорії революції в доходах С. Кузнеця, К. Боулдінга, М. Сальвадорі, Е. Хансена [3], концепції колективного капіталізму Г. Мінза та А. Берлі [19], теорії соціального партнерства Дж. Гелбрейта і У. Гауглера [20—21] та цілого ряду інших концептуальних напрямів сучасної західної економічної теорії, які загалом стверджують про існування прямої кореляції між рівнем розвитку суспільства (а в даному разі ми ототожнюємо цей рівень з адекватністю основним постулатам «класичного» постіндустріального суспільства) та якісними та кількісними показниками соціалізації суспільного життя в плані глобальної трансформації традиційного капіталістичного ринкового суспільства.

Для вітчизняного сільського господарства важливе значення мають, очевидно, соціальні наслідки, описані Дж. Гелбрейтом в його теорії врівноважуючої сили [21]. Згідно цієї точки зору, реальною і позитивною з цілого ряду причин є ситуація, коли усунення конкуренції внаслідок концентрації капіталу не призводить, проте, до утворення монополії, оскільки той самий процес породжує нейтралізуювальну врівноважуючу силу у вигляді великих об'єднань покупців та постачальників, а саме — у вигляді різноманітних кооперативних організацій, фермерських об'єднань тощо. Врівноважна сила не тільки перешкоджає утворенню монополій, але й замінює конкуренцію, що колись була регулятором ринку. Конкуренцію часів А. Сміта фактично замінено типовим для сучасності ринком з невеликою кількістю продавців, яких активно приборкують не конкуренти, а другий бік ринку — сильні покупці. Таким чином, якщо теорія врівноважуючої сили дійсно має або матиме підтвердження на практичному досвіді реформування вітчизняного аграрного сектора, то сам процес формування та поглиблення ринкових відносин в сільському господарстві України не може не враховувати перспектив зміни самої сутності явища конкуренції.

Фактор структурної перебудови економіки

Сервісний характер постіндустріальної економіки обумовлений домінуванням в розвинутих країнах сфери послуг і комунікацій. За оцінками експертів [12], через 20 років у безпосередньо матеріальному виробництві розвинутих країн буде задіяне не більше 5 % працездатного населення, з них 2—3 % — в традиційній промисловості і 1—1,5 % — у сільському господарстві. В Україні в кінці 80-х рр. у сфері матеріального виробництва було задіяне 72 %, тоді як в країнах Заходу — лише 25—30 %. Не стане перебільшенням твердження про те, що тенденція зменшення ролі аграрного сектору в економічному житті України стає все потужнішою. Сутність таких змін є значно глибшою: економічного сенсу послуг набуває все виробництво, яке поступово втрачає масовий характер і переорієнтується на індивідуального споживача. Пріоритетності набуває нова функція — не тільки вивчення попиту і пропозиції, але й формування та — що є особливо актуальним — управління ринком. В аграрній сфері це означає, що необхідний перехід від традиційного виробництва до нової моделі підприємництва, яке б мало чітко визначену орієнтацію на потреби зовні-

шнього і внутрішнього ринку, при цьому активно впливаючи на закони його функціонування, виходячи з потреб селян.

В організаційно-економічному плані це означає стратегічний перехід аграрної політики держави на перетворення наявних в Україні колективних організаційних структур сільськогосподарського виробництва у конкурентноздатні організації підприємницького типу. В основу реалізації нової моделі сільськогосподарського підприємництва і, відповідно, форм підприємства, на думку аналітиків [22], покладені такі фактори:

1. Підприємницьким системам у сільському господарстві гарантована оптимальна продуктивність праці, капіталу і землі.
2. Жорсткі вимоги до спеціалізації, відмова від витратних технологій.
3. Підвищення рівня технологічності для забезпечення збільшення врожайності у рослинництві і продуктивності у тваринництві.
4. Сільське господарство – це сфера виробництва за умов контакту з живою природою. Тому зростатиме роль екологічного чинника.
5. В організаційному плані нова модель передбачає орієнтацію на АПК, адже необхідність маркетингу при розпорощенні ферм призводить до значних матеріальних втрат.
6. Сільське господарство не буде провідною галуззю.
7. Реорганізація інституційної системи, в якій переваги надаються кооперативній системі, першочергово – виробництву, що обумовлює необхідність активізації ролі держави у проведенні роботи з фермерами.

Проблема розроблення стратегічних орієнтирів структурної перебудови аграрної економіки України має виключно велике значення саме з огляду на перспективи формування ринкової моделі вітчизняного АПК. Аналіз співвідношення між різними його сферами свідчить про серйозні диспропорції, які порушують закономірний баланс відтворювального процесу в галузі. Сутність таких диспропорцій полягає у тому, що в Україні склалася структура АПК з великою питомою вагою безпосередньо сільськогосподарського виробництва, слаборозвинутою сферою перероблення і високомонополізованою сферою, що постачає засоби виробництва сільському господарству. Показники такого традиційно аграрного регіону як Вінницька область свідчать про більш негативні тенденції, аніж навіть в цілому по країні. Так, безпосередньо сільськогосподарське виробництво в Україні та Вінницькій області зокрема займає відповідно 53 % та 82 %, тоді як в Болгарії – 38 %, Угорщині — 44 %, ФРН — 33 %, Чехії — 40 %, США — 28 %. Натомість частка найприбутковіших галузей перероблення і реалізації продукції в АПК України та Вінниччини (відповідно 14 % та 8 %) у 5—7 разів є меншою аніж в розвинутих країнах світу. Можливість збалансування співвідношення даних сфер агропромислового виробництва могла бути вирішеною за планово-адміністративної системи управління економікою, проте за умов ринку обумовлює різке погіршення кон'юнктури агропродовольчого ринку. Тому будь-які перспективи структурної трансформації у галузі вимагають різкого посилення ролі галузей, пов'язаних з переробленням і реалізацією сільськогосподарської продукції, тобто орієнтацію на кінцевий економічний результат за умов дійсно ринкових товарно-грошових відносин.

Прогнози, розроблені вченими Інституту економічного прогнозування НАНУ, свідчать про збереження в цілому обсягів виробництва традиційних видів аграрної продукції в Україні [23] (табл. 1). На наш погляд, ці дані є скоріше екстраполяцією останніх тенденцій динаміки виробництва, аніж моделлю, орієнтованою на перспективи. Подібні прогнози, очевидно, повинні мати декілька варіантів, орієнтуючись як на оптимістичний, так і на реальний та песимістичний сценарії розвитку подій.

В цілому ж в сучасній економіці традиційний баланс управлінських векторів зміщується від стихійної саморегуляції до поширення застосування і поглиблення рольової функції механізмів

програмно-цільового управління. Звідси випливають важливі зміни в оцінках економічних теорій. Так, у постіндустріальну епоху нелінійний, біфуркаційний компонент динаміки соціально-економічної системи виникає не як наслідок тих чи інших катаклізмів (з чого виходить, наприклад, теорія циклів М. Кондратьєва або марксистські теорії еволюції), а як наслідок зростаючого програмно-цільового управління в економіці [24—25]. При цьому до економічної стихії все більшою мірою привноситься свідомий елемент, що диктує зростання ролі управлінців у будь-яких сферах суспільного життя, коли запорукою економічного успіху стає ефективний менеджмент. Виходячи з даних глобальних за своєю сутністю змін процес управління формуванням ринкових відносин у сільському господарстві України повинен мати в своїй основі програмно-цільовий характер за активної і дієвої ролі держави. Слід підкреслити, що це зумовлено не тільки реаліями перехідного періоду в Україні, а загальносвітовими тенденціями.

Таблиця 1

Прогнозні показники розвитку аграрного сектора України

Показники	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.
Валова продукція, млрд. грн.	25,8—27,0	26,6—28,4	28,0—30,0	29,0—32,5
Виробництво, млн. т				
Зерна	28,0—29,8	29,0—30,5	30,0—32,0	31,0—34,0
М'яса у забійній масі	1,8—1,9	1,9—2,05	2,0—2,2	2,1—2,3
Молока	14,6—15,3	15,0—16,2	16,0—17,5	17,0—18,0
Цукру	2,0—2,2	2,1—2,4	2,2—2,5	2,3—2,7
Олій	0,55—0,60	0,6—0,7	0,7—0,8	0,8—0,9

Фактор глобалізації

В теоретичному плані процес глобалізації розглядається як цільова сукупність характерних змін, які в цілому зводяться до взаємного зближення, зменшення відстаней, швидкої появи більшої кількості різноманітних зв'язків, контактів, обмінів, до зростання залежності суспільства майже у всіх сферах життя від того, що діється в інших регіонах світу. Важливою рисою глобалізації є безпрецедентний розвиток інформації, зв'язку та транспорту [12]. За всієї складності сучасного економічного становища вітчизняного сільського господарства, дана галузь також відчуває посилення процесів глобалізації, що проявляється у зростанні значення техніко-технологічного фактора, який зумовлений переважно досягненням транснаціональних інституцій, зростанням залежності ефективності галузі від зовнішньоекономічної кон'юнктури ринку та інформаційного поля. Альтернативи загальнопланетарній інтеграції та посиленню ролі єдиного управління з метою розв'язання загальних проблем не існує.

З макросоціологічної точки зору важливо підкреслити, що глобалізація руйнує основи визнаної до останнього часу теорії диференційованих соціальних систем Н. Лумака. Сьогодні процес інтеграції визначальних функційних соціальних систем до цілісної соціальної системи породжує нову соціокультурну ситуацію, за якої на перший план вийшли проблеми суспільного самоуправління і управління усталеним розвитком суспільства в глобальних масштабах. Таким чином, за умов глобалізації ринку перед менеджментом будь-якої виробничої системи постають нові задачі: 1) зростаючий спектр зовнішніх впливів, які не можуть не впливати у самий різний спосіб на функціонування вітчизняного аграрного сектора, зростання взаємозалежних факторів зовнішнього середовища. Наприклад, на ринок зерна в Україні впливає не тільки зменшення або збільшення квот ЄС та інших торговельних партнерів, але й події, що відбуваються на інших ринках – нафти, високих технологій та інших. При цьому фактори, що традиційно відносились до середовища опосередкованого впливу на бізнес (наприклад, політичні події та вплив окремих інтересів) отримують ступінь впливу, який інколи перевищує фактори прямого впливу; 2) зростає рівень соціальної відповідальності як бізнесу, так і держави з огляду на нові економічні, демографічні та інші проблеми;

3) в постсоціалістичних країнах зростає залежність національного бізнесу від зобов'язань, що прийняті країною як наслідок компромісу співробітництва з міжнародними організаціями. Так, для України важливе значення має відмова або ж дотримання політики протекціонізму захисту власного виробництва, що є виключно важливим питанням передусім для вітчизняного сільського господарства, проблематична конкурентність якого є очевидною.

Водночас на світовому рівні практично поза увагою залишається проблема ефективності відтворення сільськогосподарського капіталу, регіональних та національних особливостей аграрного розвитку, збереження місцевих виробничих традицій, не визначені функції та не сформовано відповідного механізму управління цими процесами. На сучасному етапі переважним є проблемний підхід, що зумовлено гострим характером проблеми забезпечення населення світу продовольством та складною екологічною ситуацією, спричиненими наявною системою землекористування. Як основні інструменти управління тут виступають програми розвитку відсталих регіонів та збільшення виробництва окремих видів продукції, що здійснюються по лінії світових організацій, а також система розвитку наукових досліджень. Загальний обсяг фінансування програм з вирішення проблем світової аграрної сфери, рибництва та лісництва становить щорічно близько 2 млрд. дол. США. Найбільша частка фінансових ресурсів для аграрного сектора спрямовується на збільшення виробництва сільськогосподарської продукції — 33 %, розвиток села — 14 %, поліпшення використання природних ресурсів — 16 %. За територіальною спрямованістю більшість програм реалізується в Африці на загальну суму близько 850 млн. дол. США, або 40 %; Азії та зоні Тихого океану — 400 млн. дол., або 19 %; Латинській Америці — 370 млн. дол., або 17 % [26].

Одне з центральних місць в управлінні світовим аграрним сектором посідає надання продуктової допомоги країнам, які мають проблеми з нестачею продовольства. Головною установою, яка займається реалізацією цієї функції, є Світова продовольча програма ООН. Правовою основою її функціонування та формування ресурсів виступає Конвенція з надання продуктової допомоги. Згідно з нею обсяг щорічної допомоги країнам-реципієнтам, кількість яких досягає 80 (75 млн. чол. бенефіціаріїв), має становити близько 10 млн. т (фактично 5—7). Значні обсяги продуктової допомоги мають місце з боку неурядових організацій [26]. Регулювання світової торгівлі сільськогосподарськими продуктами здійснюється через мережу торговельних конвенцій та правил, прийнятих у межах ВТО. Слід зазначити, що торгівля сільськогосподарськими продуктами, враховуючи високий рівень аграрного протекціонізму, є однією з найскладніших проблем. Будь-які односторонні дії з боку окремих країн призводять до ланцюгової реакції з боку інших.

У цілому щодо системи управління світовим аграрним сектором слід зазначити, що протягом останніх кількох десятиріч створено досить масштабний за об'єктом впливу та різноманітний за функціями механізм регулювання сільськогосподарської сфери у межах планети. До найважливіших його елементів належить система попереднього моніторингу загрозливих ситуацій, механізм надання допомоги районам, що її потребують, реалізація програм щодо збільшення виробництва у ряді відсталих в економічному відношенні регіонів. До досягнень у галузі управління слід також віднести створення системи наукового забезпечення світового аграрного розвитку, яка налічує 13 наукових установ. Водночас для системи управління характерне розпорощення функцій між більш як 22 організаціями, має місце дублювання окремих функцій. Слабким місцем у системі управління світовим аграрним сектором залишається, на думку деяких експертів, механізм стратегічного управління, функціями якого має бути розроблення перспективних програм розвитку даної сфери згідно із загальними тенденціями світової економіки та характером екологічних процесів.

Фактор науково-технічного прогресу (НТП)

В постіндустріальному секторі світової економіки НТП стає прямим фактором впливу на бізнес, прискорює процес глобалізації ринку і сам отримує відповідний імпульс розвитку [27].

Інтенсифікація сільського господарства як фундаментальний напрям розвитку аграрного сектора має достатнє наукове обґрунтування. В таблиці 2 на прикладі АПК Вінницької області на основі даних за 1989—2002 рр. представлені розрахунки дольової частки факторів сучасного

сільськогосподарського виробництва, які обумовлюють інтенсифікацію його розвитку. Наведені дані свідчать, що перевагу мають фактори, які ґрунтуються на досягненнях НТП – застосування передової техніки і комплексу машин, сортів рослин і порід тварин, добрив. Як бачимо, застосування сучасних технологій у сільськогосподарському виробництві не просто є економічно вигідним – воно ґрунтується на принципово вищому рівні окупності витрат, продуктивності та інтегральної ефективності.

Таблиця 2

Вплив технологічних факторів інтенсифікації на потенційне зростання сільськогосподарського виробництва Вінницької області

Вплив технологічних факторів	Урожайність с.-г. культур	Привіси ВРХ і свиней	Надої молока
1. Організаційні (підвищення технологічної дисципліни)	10 %	10 %	10 %
2. Підживлення	15 %	-	-
3. Сорта- і породозаміна, селекційно-генетична справа	15 %	40 %	50 %
4. Система захисту	10 %	5 %	10 %
5. Модернізація машино-тракторного парку і у т. ч. — під час збирання — за рахунок забезпечення оптимальних агротехнічних строків виконання робіт	50 % 30 % 20 %	 5 %	 5 %
6. Оптимізація кормової бази	—	40 %	25 %

Висновок

За умов трансформаційних процесів в Україні під впливом вищезазначених перехідних процесів різко зростає актуалізація дослідження проблематики місця і ролі державного менеджменту в процесі регулювання економічних процесів, зокрема, в аграрному секторі. Особливу важливість набувають питання можливості застосування у вітчизняних умовах сучасних результатів теорії і практики управління організацією, дослідження можливостей діалектичності і синергії розвитку бізнесу, підприємництва і менеджменту, закономірностей антикризового управління соціально-економічними системами у високотурбулентному і агресивному середовищі, організаційної культури вітчизняного аграрного підприємництва за його історичної динаміки, сучасного стану і тенденції розвитку менеджменту в Україні і світі в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Cotgrove S. Catastrophe of Cornucopia. — N.-Y., 1982. — P. 102.
2. Rostow W. W. The Stages of Economic growth. A Non Communist Manifesto. — Cambridge University Press, 1960. — P. 6—73.
3. Історія економічних вчень: Підручник / Л. Я. Корнійчук, Н. О. Титаренко, А. М. Поручник та ін.; За ред. Л. Я. Корнійчук, Н. О. Титаренко. — К.: КНЕУ, 1999. — С. 324—345.
4. Ellul J. The Technological Society. — N.-Y., 1965. — P. 134.
5. Kahn H., Brown W., Martel L. The Next 2000 Years, A Scenario for America and the World. — N.-Y., 1976. — P. 226.
6. Kahn H. Thinking about Unthinkable in the 1980. — N.-Y., 1984. — P. 84.
7. Brzezinski Z. Between two Ages. America Role in the Thechnotrons Era. — N.-Y., 1970. — P. 196.
8. Toffler A. Future Shock. — N.-Y., 1970. — P. 166, 205.
9. Toffler A. Powershift: Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of the 21st Century. — N.-Y., 1990. — P. 467.
10. Gelbraith John K. American Capitalism. The Concept of Countervailing Power. — Boston, 1958. — P. 119—120.
11. Bell D. The Coming Post-industrial Society. — N.-Y., 1973. — 294 p.
12. Мельник Л. Е., Макаренко П. Н., Макаренко А. П. Формування соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні // Економіка АПК. — 1998. — № 8. — С. 83—85.
13. Соколинский В., Исаева М. Экономическая политика // Российский экономический журнал. — 1996. — № 3. — С. 98.
14. Hamilton W. Institution. Encyclopedia of the Social Sciences. — N.-Y., 1932. — V. VIII. — P. 84.
15. Веблен Т. Теория праздного класса. — М., 1984. — С. 201—216.
16. Commons J. R. Economics of Collective Action. — N.-Y., 1950. — P. 104.
17. Drucher P. Americans Next Twenty years. — N.-Y., 1957. — P. 36.
18. Фабийонке Г. «Народный капитализм» в теории и практике. — М., 1959. — С. 27.
19. Means G. Pricing Power and the Public Interest. — N.-Y., 1962. — P. 19.
20. Gaungler E. Partnerschaft im Betried. — Koln, 1970. — S. 13.

21. Gelbraith John K. American Capitalism. The Concept of Countervailing Power. — Boston, 1958. — P. 119—120.
22. Романова Л. В. Становлення підприємництва в сільському господарстві // Підприємництво в аграрній сфері економіки. — К.: ІАЕ, 1997. — С. 106—108.
23. Економіка України: підсумки перетворень та перспективи зростання / За ред. В. М. Гейця. — К.: ІЕ НАНУ, 2000. — 139 с.
24. Белл Д. Социальные рамки информационного общества // Новая технократическая волна на Западе. М.: Прогресс, 1986. — С.330—345.
25. Дубровский С. В. Прогнозирование катастроф // Общественные науки и современность. — 1993. — № 5. — С. 13—19.
26. Огінський А. М. Управління світовим аграрним виробництвом // Економіка АПК. — 2001. — № 1. — С. 105—108.
27. Стоуньер Т. Информационное богатство: профиль постиндустриальной экономики // Новая технократическая волна на Западе. — М.: Прогресс, 1986. — С. 393—394.

Рекомендована кафедрою фінансів та кредиту

Надійшла до редакції 2.10.03
Рекомендована до опублікування 10.10.03

Мороз Олена Омелянівна – доцент кафедри фінансів та кредиту
Вінницький національний технічний університет